

Голові разової
спеціалізованої вченої ради
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»
д.і.н., професору
Є.І. Бородіну

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора наук з державного управління, старшого дослідника Помази-Пономаренко Аліни Леонідівни на дисертацію Торчинюка Вадима Георгійовича «Публічноуправлінський концепт здійснення правосуддя в умовах децентралізації влади», подану до захисту у спеціалізовану вчену раду Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Актуальність теми дисертації, зв'язок з науковими програмами, темами.

Дисертаційна робота В.Г. Торчинюка присвячена важливому завданню сучасної галузі науки державного управління – дослідженню теоретико-методологічних засад формування публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя в умовах децентралізації влади. В сучасних умовах протидії збройній агресії РФ проти України, запровадженні правового режиму воєнного стану вирішення завдання забезпечення права людини на справедливий суд виступає головним завданням діяльності органів державної влади.

Дисертант вмотивовано акцентує увагу на важливих напрямках дослідження: функціонуванні національної моделі правосуддя, суспільних цінностях, складниках реалізації конституційних змін в системі правосуддя. У роботі автор обґрунтовує доцільність деталізації теоретичних підходів до формування управлінських алгоритмів забезпечення права людини на справедливий суд як базової категорії публічного управління й на підставі цього встановлено напрями та інституціональні форми функціонування спеціальних механізмів публічного управління у сфері правосуддя, що виключають етатизацію суспільних відносин, а також розмежовано поняття «система правосуддя» та «судова система» з позицій структурно-функціонального підходу. Автор науково вірно визначив предмет та об'єкт дисертаційної роботи, обґрунтував основні методологічні засади

публічноуправлінського аспекту здійснення правосуддя.

Дисертаційне дослідження В.Г. Торчинюка «Публічноуправлінський концепт здійснення правосуддя в умовах децентралізації влади» є актуальним з огляду на базові завдання, які вирішує важливе завдання спеціальності «Публічне управління та адміністрування» – концептуалізацію напрямів реформування системи правосуддя. В актуальності дослідження переконує також вирішення у дисертації багатьох проблемних питань науки державного управління. Логічна побудова дисертаційної роботи, правильна композиція дослідницького матеріалу, актуалізовані напрями наукового аналізу засвідчують професійний рівень автора, володіння дослідницьким інструментарієм, знання предмету дослідження.

Слід наголосити, що підтвердженням високого рівня наукової обґрунтованості результатів дослідження виступає той факт, що дисертація відповідає галузі знань 28 «Публічне управління та вимогам паспорту спеціальності галузі науки «Державне управління». Наукова достовірність методології дослідження, практичні рекомендації дисертанта підтверджується використанням базових методик наукового дослідження, публікаціями й виступами на науково-практичних конференціях.

Наведені факти підтверджують актуальність дисертаційної роботи В.Г. Торчинюка, постановку мети роботи та завдань. Дисертаційне дослідження виконане у межах теми науково-дослідної роботи Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України у межах науково-дослідної теми «Еволюція інститутів і форм публічного управління: теоретико-методологічні засади» (державний реєстраційний номер 0118U006488). Особистий внесок автора полягає в обґрунтуванні публічноуправлінської діяльності в системі органів правосуддя та відповідно, забезпеченні права людини на судовий захист.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дисертант В.Г. Торчинюк у дисертаційній роботі інноваційно концептуалізує поняття «справедливе правосуддя», й встановлено, що сучасна концепція правосуддя орієнтована на формування інтегрованої системи правосуддя на основі конституційних принципів, при збереженні інституційної автономності її складників, декомпозиції загальних засад правосуддя відповідно до визначення правосуб'єктності інститутів, що формують таку систему (органи судової влади, органи прокуратури, система адвокатури).

Авторська концепція публічноуправлінського змісту поняття «справедливе правосуддя» базується на методологічному підході Д. Ролза (теорія справедливості), й передбачає формування умов здійснення правосуддя на поєднанні двох принципів: по-перше, людина має право на справедливий рівний розподіл основних громадянських і політичних прав і

свобод, які необхідні для повної і рівної участі в системі суспільних відносин, й на цьому базується правоохоронна і правореалізаційна складова публічного управління; по-друге, соціальна та економічна диференціація суспільства має бути організована таким чином, щоб конституційні гарантії були досяжні для найменш забезпечених членів суспільства, а також такі гарантії були пов'язані з посадами та званнями, відкритими для всіх на основі рівних можливостей. Автор доводить, що на цьому базується правозахисна і правогарантувальна функції публічного управління. .

Дисертація В.Г. Торчинюка характеризується:

- обґрунтованим алгоритмом наукового дослідження завдань розбудови сучасної моделі справедливого правосуддя;
- аналізом передового зарубіжного досвіду реалізації публічноуправлінського аспекту правосуддя;
- відповідністю спрямованості дисертаційного дослідження предмету спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»;
- довідками про впровадження та апробацію отриманих у процесі дослідження наукових результатів за темою дисертації.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Обраний В.Г. Торчинюком дослідницький алгоритм зумовив отримання обґрунтованих наукових та практичних результатів дослідження. У роботі сформульовано низку нових наукових положень, узагальнень та висновків, що становлять наукову новизну і розкривають логіку дисертаційного дослідження, та й полягають у тому, що в дисертаційній роботі:

уперше:

– розроблено методологічну концепцію конституювання національних механізмів здійснення правосуддя в Україні з позицій державноуправлінської науки шляхом детермінації особливостей та тенденцій розвитку публічно-правової парадигми правосуддя як теоретико-методологічної проблеми, й на цій основі визначено підходи до реформування системи правосуддя в контексті суспільного змісту публічного управління, розкрито сучасний стан та особливості нормативно-правового забезпечення публічноуправлінської діяльності в системі правосуддя, обґрунтовано теоретичну концепцію «інституціонально спроможного правосуддя» й розроблено теоретичну модель інституційного паритету здійснення правосуддя – модель рівних можливостей (Model of Equal Opportunities – МЕО), розроблено авторську парадигму справедливого відновлювального правосуддя та публічноуправлінську концепцію «відкритого правосуддя» (с. 70–80, рис. 2.1);

удосконалено:

– теоретичні підходи до формування управлінських алгоритмів здійснення правосуддя й на підставі цього встановлено напрями та інституціональні форми функціонування спеціальних механізмів публічного управління у сфері правосуддя, що виключають етатизацію суспільних

відносин, а також розмежовано поняття «система правосуддя» та «судова система» з позицій структурно-функціонального підходу, запропоновано авторський підхід до таких понять як «публічний механізм правосуддя», «локальна підсистема здійснення правосуддя», що розроблені на основі міжнародних практик судового адміністрування» (с. 88, 108 тощо);

– методологічні підходи щодо забезпечення раціонального змісту діяльності органів судової влади в демократичній державі в умовах трансформаційних змін, що базується на методах, способах, принципах і механізмах прийняття публічноуправлінських рішень щодо діяльності суб'єктів та об'єктів публічного управління у сфері захисту прав людини, на зарубіжному досвіді конституювання правозабезпечувальних механізмів, що дозволило розробити і запропонувати алгоритм системно-цільового аналізу здійснення правосуддя (Justice System Assessment Model – «The Scales of Justice») (підрозділ 3.1);

– дослідницькі підходи щодо визначення політичних умов становлення і розвитку публічноуправлінського концепту правосуддя в умовах децентралізації державної влади в Україні та запровадженні правового режиму воєнного стану; на цій основі розкрито сутність соціального призначення інституту правосуддя та запропоновано концепцію «справедливого відновлювального правосуддя», яка передбачає формування нової інституціональної платформи реалізації концепту правової держави; на цій основі систематизовано засади публічного управління та адміністрування у сфері правосуддя, зокрема верховенство права, нове публічне управління, належне урядування, які визначені базою реформ у сфері правового регулювання у сфері правосуддя (с. 146–150, 155 тощо);

набули подальшого розвитку:

– теоретичні концепти трансформації державного управління в умовах конституційних змін, що визначають демократичний вплив держави на стан і розвиток суспільних процесів та відносин з метою досягнення цілей реалізації функцій держави через діяльність органів державної влади й на цій основі уточнено класифікацію принципів справедливого правосуддя, особливостей формування інститутів в системі правосуддя, що дозволило запропонувати теоретичну модель «відкритого правосуддя», детермінованого позитивним правом, при цьому така модель може бути використана для аналізу та прогнозування впливу конституційних змін на взаємовплив інститутів в системі правосуддя (с. 164, 175, рис. 3.2);

– трактування сутності функції держави в умовах конституційної реформи у сфері правосуддя, у межах яких інтегровано поєднані правоохоронна, правозахисна та правореалізаційна функції, що знаходить свою реалізацію у концептуалізації загального реформування публічного управління в системі правосуддя на основі зміни загальної парадигми трансформаційних процесів в Україні в умовах правового режиму воєнного стану;

– теоретичні напрацювання вітчизняних дослідників щодо проблематики респонсивності сучасного конституційного реформування не

лише у контексті суспільної потреби, а у контексті інституціонального виклику в системі правосуддя як раціонального обмеження повноважень органів державної влади в частині закріплення конституційного принципу справедливого правосуддя як наслідку проведення реформи децентралізації (с. 73, 120, 140 тощо).

Дисертаційне дослідження відповідає напрямам спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»: сутність і зміст, основні категорії, поняття, методологія та принципи державного управління; закономірності, особливості, тенденції та основні чинники державотворення та державного управління; доктрини, концепції, теорії державного управління, світові тенденції їх розвитку та порівняльний аналіз; державне управління як система; реформування державного управління; аналіз і адаптація зарубіжного досвіду. Дисертація відповідає формулі спеціальності в аспекті розвитку правосуддя через реалізацію характеристик, іманентно властивих системам правосуддя демократичних країн.

Дисертаційне дослідження відповідає напрямам спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»: сутність і зміст, основні категорії, поняття, методологія та принципи державного управління; закономірності, особливості, тенденції та основні чинники державотворення та державного управління; доктрини, концепції, теорії державного управління, світові тенденції їх розвитку та порівняльний аналіз; державне управління як система; реформування державного управління; аналіз і адаптація зарубіжного досвіду.

4. Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Дисертація є завершеною самостійною науковою працею. Основні положення, розробки в межах дослідження, наукові результати, винесені на захист, ґрунтуються на особистих дослідженнях автора. Ідеї та розробки, що належать співавторам окремих робіт, у дисертації не використовувалися. Внесок автора в публікації, виконані в співавторстві, конкретизовано у списку праць, опублікованих за темою дисертації.

За результатами виконання дисертаційного дослідження опубліковано 10 наукових праць, із них: 6 статей у наукових виданнях, у тому числі: 2 статті – у зарубіжному періодичному виданні, що індексується у наукометричній базі Web of Science, 3 статті у вітчизняних фахових виданнях категорії Б, включених до наукометричних баз; 1 статті у науковому виданні зарубіжних країн з напряму, за яким підготовлено дисертацію; 1 розділ колективної монографії; 4 тез доповідей у збірниках матеріалів наукових комунікативних заходів.

В опублікованих працях розкрито основні положення дисертації, що становлять наукову новизну і винесені на захист. Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і надають авторові право публічного захисту дисертації. Детальний аналіз представленого рукопису дисертації та наукових

публікацій дає підстави констатувати ідентичність публікацій дисертанта і основних положень дисертацій.

5. Практична значення і впровадження результатів дисертаційного дослідження

Практичне значення роботи полягає в тому, що полягає в розробці теоретико-методологічних та практично-прикладних положень, викладених у пропозиції, що можуть бути реалізованими та становити основу системи публічного управління в забезпеченні раціонального змісту діяльності органів судової влади з метою захисту конституційних прав людини.

Проведене дисертаційне дослідження створює передумови для подальших розробок у сфері діяльності правозахисної діяльності. Практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи визначається комплексним характером дослідження і полягає в тому, що його результати в сукупності створюють теоретичну, методологічну та методичну базу для фундаментального обґрунтування концепції реформування державного управління в Україні.

Важливо зазначити, що в чинному законодавстві України має бути закріплена така концепція співвідношення особи, держави та інших суспільних інститутів у сфері діяльності органів правосуддя, яка дала б змогу не лише змінити зміст публічноуправлінської діяльності, а й сприяти формуванню комплексу заходів органів влади за умови, що національні заходи можуть бути змінені лише в тому разі, якщо, по-перше, такі заходи необхідні для досягнення суспільно важливої мети і національна держава нормативно їх закріпила; по-друге, відповідні правореалізаційні заходи є пропорційними тоді, коли неможливо досягти загальної мети, якщо вживати менш суворих заходів з обмеження прав громадян.

Наукові рекомендації, висновки дисертації були враховані та використані: при розробці пропозицій щодо діяльності органів судової влади та впроваджуються в діяльності органів державної влади: Рівненської обласної військової адміністрації, в діяльності якої результати дисертаційного дослідження, впроваджені у межах виконання Стратегії і Плану заходів, спрямовані на науково-методичний супровід необхідних умов реалізації державноуправлінських реформ в Рівненській області (підготовлено аналітичну довідку та методичні рекомендації), визначення правореалізаційного складника управлінської діяльності як основи реалізації реформ (довідка від 03.11.2023 № 10221/0/01-71/23). У діяльності Рівненської обласної ради впроваджені наукові результати дисертаційного дослідження у межах виконання Програми, спрямовані на науково-методичний супровід необхідних умов розвитку Рівненської області (підготовлено аналітичну довідку та методичні рекомендації), визначення правозахисної компоненти управлінської діяльності як складника реалізації регіональних реформ (довідка від 06.11.2023 № 01/12-474 р), Рівненської міської ради впроваджені методики визначення правозахисної компоненти управлінської діяльності як складника

реалізації регіональних реформ (довідка від 03.11.2023 № 08-2347).

6. Дискусійні положення та зауваження до змісту та оформлення дисертації

Відзначаючи відповідний рівень обґрунтованості наукових результатів, змісту теоретичних положень дисертаційної роботи, її цілісність і логіку викладення матеріалу, доречно зробити низку зауважень, рекомендацій і звернути увагу на дискусійні положення дисертації.

1. Дисертант зосередив увагу і, на нашу думку, добре впорався з завданням «охарактеризувати наявні наукові підходи щодо публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя у предметному полі галузі знань «Публічне управління та адміністрування»». На підставі цього було розроблено комплекс засобів удосконалення механізмів публічного управління щодо забезпечення функцій держави у сфері діяльності органів влади в системі правосуддя. Проте надмірна деталізація окремих складових розвитку системи публічного правосуддя переобтяжила зміст теоретичного аналізу системи правосуддя і вийшла за межі предметного поля. У той самий час, твердження дисертанта щодо об'єктна сфера нового публічного управління (New public management), яка не змінює суб'єктності публічноуправлінської діяльності, а акцентує увагу на державному секторі, у межах якого відбуваються додаткові зміни переходу від бюрократичного управління до гнучкого, ефективного та громадянсько-орієнтованого управління (розділ 1) – є дискусійним питанням. У такому підході автор мав пояснити, на чому базується дослідницький підхід щодо ролі і місця системи правосуддя в умовах правового режиму воєнного стану як особливого адміністративного режиму. Варто було доповнити аналіз проблеми реалізації принципів New public management як у контексті предмету дослідження, так і й у поєднанні із загальними тенденціями розвитку сучасної моделі державної влади.

2. У другому розділі дисертації автор зосереджує увагу на екзистенційному змісті власної дослідницької парадигми. Так, дисертант досить вдало подав композиційно побудовану дослідницьку модель справедливого правосуддя на засадах теорії справедливості Д. Ролза. та інших дослідників, акцентує увагу на раціональному концепті правосуддя і визначає принципи рівності основних свобод і принцип відмінності як основи такого концепту. При цьому дисертант вірно трактує сучасні тенденції у формуванні основи публічного управління, але наведені аргументи є дуже лаконічними, при їх аналізі важко зрозуміти кінцеву мету такої формалізації. Варто було присвятити цьому питанню окремий підрозділ, а не обмежитися лише констатацією власних положень. І при цьому уникати певних апіорних істин, які є загальновідомі.

3. Крім того, у розділі 2 дисертант подає науково затребувану теоретичну модель інституційного паритету здійснення правосуддя – модель рівних можливостей (Model of Equal Opportunities – МЕО). Загалом, така теоретична модель є важливим результатом дисертаційного дослідження, яка, на наш погляд, мала знайти більше місця у висновках і новизні роботи.

При цьому вважаємо, що таку модель варто доповнити такими елементами як «соціальний зміст правосуддя» і «гуманізаційна складова правосуддя», що ймовірно суттєво доповнили б авторську модель.

4. Дисертаційна робота містить значний масив як теоретичного аналізу наукових підходів, так і власного авторського дослідницького матеріалу. При цьому автор досить часто подає окремі авторські новації досить описово, хоча сама постановка проблеми може носити дискусійний характер. Так, автор обґрунтовує організаційно-функціональний зміст публічно-управлінського концепту правосуддя в умовах децентралізації, наводить власну аргументацію по цьому напрямку, формулює важливі висновки саме у сфері публічного управління. Разом із тим, варто було пояснити більш чітко авторську позицію щодо проблеми децентралізації державної влади, запропонувати власний формат реформи децентралізації. Так само було важливо навести більш широкий аналіз наукових розробок з питань децентралізованого управління, уникаючи в окремих моментах евристичного стилю дослідження.

5. Загалом, дисертаційна робота містить значну кількість авторських розробок на рівні концептуальних положень, розміщених у всіх розділах роботи. Такі пропозиції і наукові розвідки автора є оригінальними у науковому змісті, композиційно правильними і вадливими для галузі знань публічного управління. Проте їх певна стохастичність і скорочення пояснень до схем, моделей і концепцій (хоча і виправданих обсягом) не є виправданою. У подальшому так дослідження варто формувати у чіткій методологічній послідовності.

7. Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Висловлені зауваження та пропозиції мають в основному рекомендаційний характер, не знижують загальної позитивної оцінки та значущості дисертаційної роботи Вадима Георгійовича Торчинюка, яка в межах визначених автором цілей і завдань є цілісним, закінченим дослідженням важливої актуальної проблеми. Винесені на захист нові положення, висновки та рекомендації є достовірними, а сформована наукова новизна логічно розкривається в роботі. Рівень дисертаційного дослідження та його практична спрямованість свідчать про наукову зрілість здобувача. Основні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи обґрунтовані, мають теоретичне та практичне значення для розвитку галузі знань «Публічне управління та адміністрування».

Актуальність обраної теми дослідження, належний науково-теоретичний рівень, аргументованість і достовірність отриманих висновків та рекомендацій, ступінь обґрунтованості наукової новизни, теоретична і практична значущість, стиль викладення матеріалу та оформлення рукопису дають підстави зробити висновок, що дисертаційна робота на тему «Публічноуправлінський концепт здійснення правосуддя в умовах

децентралізації влади» за своїм змістом, науковою новизною і прикладною цінністю відповідає галузі знань «Публічне управління і адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» та вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019)», а її автор, Торчинюк Вадим Георгійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

доктор наук з державного управління,
старший дослідник,
начальник наукового відділу проблем
державної безпеки
навчально-науково-виробничого центру
Національного університету цивільного
захисту України ДСНС України

Аліна ПОМАЗА-ПОНОМАРЕНКО